

create interdisciplinary legal conflicts and it is suggested ways to solve them. Disputed questions about the restriction of the field of science of criminalistics, the expansion of its subject, the concept of criminalistics prosecutor, the concept of criminalistics lawyer and concluded that it is not advisable to artificially create criminalistics for lawyers, criminalistics for the state prosecutor, as well as developed the science of forensic recommendations, prisms, methods used in practice by an investigator, a prosecutor in a pre-trial investigation, a state prosecutor, a defender, a judge during criminal proceedings, a criminal proceedings and substantiated conclusion that no objective conditions for the expansion of the subject of forensic science. The concept of increasing the number of sections of criminalistics, improvement of its system and justified the traditional four-element system of modern science of criminalistics, which is adequate to its subject, defines the main directions of the development of criminalistics, consistent with the principles of systemicity, tested by practice and recognized by criminalistics schools, it is proposed to improve the system of criminalistics in the presence of objective prerequisites, systematically structural justification.

УДК 343.98

Н. В. Нестор
кандидат юридичних наук,
заступник директора з наукової роботи

*Київський науково-дослідний інститут судових експертиз
Міністерства юстиції України*

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ЗАКОНОДАВЧОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГАРАНТІЙ НЕЗАЛЕЖНОСТІ СУДОВОГО ЕКСПЕРТА

Дана стаття присвячена дослідженню окремих гарантій незалежності судового експерта та правильності його висновку. Проаналізовано існуючі прогалини законодавчого регулювання, запропоновано шляхи щодо їх усунення.

Ключові слова: *судово-експертна діяльність, гарантії, судовий експерт, відповідальність, умови діяльності.*

Незворотність курсу України на європейську інтеграцію, метою якої є набуття членства в Європейському Союзі, зумовлює необхідність докорінних змін в політичній, правовій, економічній та соціальній сферах нашої держави. Одним з ключових напрямків реформ на сучасному етапі є проведення судової реформи, що має втілити в життя практичну реалізацію принципу верховенства права та забезпечити функціонування судової системи та суміжних правових інститутів відповідно до міжнародних стандартів та передового досвіду.

У цьому контексті особлива увага має бути прикута питанням судово-експертної діяльності, метою якої є забезпечення судових

органів незалежною, кваліфікованою і об'єктивною експертизою, орієнтованою на максимальне використання досягнень науки і техніки. Про надзвичайну важливість цього інституту красномовно свідчить думка В. Г. Гончаренко, який наголошував, що «авторитет висновків експертів надзвичайно високий, оскільки в них зосереджена передова наукова думка і багаторазово перевірений досвід професіоналів. Тому, не дивлячись на те, що в нашому кримінальному процесі жоден з доказів не має наперед встановленої сили, під час оцінки доказів суб'єктами доказування висновку експерта мимоволі надається особливе значення, висловлюється особлива довіра» [1, с. 2]. А як зазначає І. В. Гора, судова експертиза є одним з найбільш ефективних способів встановлення істини з питань, що є предметом доказування [2, с. 146].

Слід наголосити, що дослідженню організаційно-правових основ судово-експертної діяльності присвячені роботи таких відомих вчених, як Т. В. Варфоломеева, В. І. Галаган, В. Г. Гончаренко, І. В. Гора, А. В. Іщенко, Н. І. Клименко, В. Т. Малярєнко, М. Я. Сегай, В. Ю. Шепітько та багатьох інших. Проте залишаються актуальними питання, пов'язані, зокрема, з гарантіями незалежності судового експерта та правильності його висновку.

Як передбачено п. 14 ч. 1 ст. 92 Конституції України, виключно законами України визначаються засади судової експертизи [3]. Цим конституційним приписом підкреслюється загальнодержавне значення цього питання, яке не може бути предметом регулювання на рівні підзаконних нормативно-правових актів.

З точки зору судово-експертної діяльності базовим нормативно-правовим актом є Закон України «Про судову експертизу» від 25 лютого 1994 року (далі – Закон), який визначає правові, організаційні і фінансові основи судово-експертної діяльності.

При цьому ст. 4 Закону декларує гарантії незалежності судового експерта та правильності його висновку, які забезпечуються [4]:

1) визначеним законом порядком призначення судового експерта;

2) заборонаю під загрозою передбаченої законом відповідальності втручатися будь-кому в проведення судової експертизи;

3) існуванням установ судових експертиз, незалежних від органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування та суду;

4) створенням необхідних умов для діяльності судового експерта, його матеріальним і соціальним забезпеченням;

5) кримінальною відповідальністю судового експерта за дачу свідомо неправдивого висновку та відмову без поважних причин від виконання покладених на нього обов'язків;

- 6) можливістю призначення повторної судової експертизи;
- 7) присутністю учасників процесу в передбачених законом випадках під час проведення судової експертизи.

Водночас, системний аналіз положень чинного законодавства дозволяє пересвідчитись, що окремі проголошені гарантії незалежності судового експерта та правильності його висновку не мають достатнього практичного наповнення.

Наприклад, це стосується заборони під загрозою передбаченої законом відповідальності втручатися будь-кому в проведення судової експертизи. У першу чергу це положення кореспондується з нормами статті 386 Кримінального кодексу України (далі – КК України), яка передбачає відповідальність за перешкоджання з'явленню експерта до суду, органів досудового розслідування, тимчасових слідчих та спеціальної тимчасової слідчої комісії Верховної Ради України, примушування його до відмови від давання показань чи висновку, а також до давання завідомо неправдивих показань чи висновку шляхом погрози вбивством, насильством, знищенням майна експерта чи його близьких родичів або розголошення відомостей, що ганьблять експерта, або підкуп експерта з тією самою метою, а також погроза вчинити зазначені дії з помсти за раніше дані показання чи висновок [5].

Аналіз об'єктивної сторони зазначеного складу злочину дозволяє зробити висновок, що вона не охоплює усі випадки протиправного впливу на експерта. Приміром, примушування експерта до відмови від давання або до давання завідомо неправдивих показань чи висновку може здійснюватися лише шляхом погрози вбивством, насильством, знищенням майна або розголошенням відомостей, що ганьблять потерпілого. У даній ситуації абсолютно незрозумілою є логіка законодавця щодо суттєвого усічення можливих форм впливу на експерта, оскільки на практиці таких форм існує набагато більше.

При цьому, законодавство України про кримінальну відповідальність містить чимало прикладів криміналізації будь-яких форм впливу на певну особу з метою перешкодити виконанню нею службових обов'язків або добитися прийняття незаконних рішень. Наприклад, варто згадати статті 171 «Перешкоджання законній професійній діяльності журналістів», 343 «Втручання в діяльність працівника правоохоронного органу, працівника державної виконавчої служби, приватного виконавця», 344 «Втручання у діяльність державного діяча» КК України.

Доводиться також констатувати, що ст. 386 КК України передбачає відповідальність лише за примушування експерта до відмови від давання показань чи висновку, а також до давання

завідомо неправдивих показань чи висновку. Разом з тим, протиправний вплив на експерта може і не переслідувати мету у вигляді відмови від давання показань чи висновку, а також до давання завідомо неправдивих показань чи висновку. Натомість, такий вплив може переслідувати мету протидії чи перешкоджанню здійсненню судово-експертної діяльності в цілому.

Таким чином, з одного боку встановлюючи пряму заборону під загрозою передбаченої законом відповідальності втручатися будь-кому в проведення судової експертизи, законодавець з іншого боку передбачає відповідальність лише у незначній кількості випадків та не охоплює багатьох форм впливу на особу експерта.

Іншою серйозною проблемою при здійсненні судово-експертної діяльності є втручання в діяльність судового експерта, що негативно впливає на незалежність такої особи. Так, непоодинокими є випадки зловживання правом на допит експерта з боку органів слідства під час досудового розслідування, внаслідок чого вчиняється тиск на експертів та втручання в їхню діяльність.

Вирішенням зазначеної проблеми може бути внесення змін до окремих статей Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України), які визначають статус свідка у кримінальному провадженні, закріплюють зобов'язання експерта тощо.

По-перше, в ч. 2 ст. 65 КПК України потрібно передбачити, що не можуть бути допитані як свідки експерти – щодо наданих ними висновків.

По-друге, в п. 2 ч. 5 ст. 69 КПК України слід вилучити положення, які зобов'язують експерта прибути до слідчого чи прокурора і дати відповіді на запитання під час допиту, залишивши відповідний обов'язок експерта виключно перед судом.

По-третє, аналогічні за змістом з попередньою пропозицією відповідні зміни треба внести також до ч. 3 ст. 95 КПК України, передбачивши зобов'язання експерта давати показання лише суду.

Наступне питання, яке потребує розгляду, стосується створення необхідних умов для діяльності судового експерта, його матеріальним і соціальним забезпеченням.

У цьому контексті необхідно нагадати, що в жовтні минулого року Верховною Радою України було внесено зміни до ст. 18 Закону щодо оплати праці та соціального захисту судових експертів. Зокрема передбачалось, що працівникам державних спеціалізованих установ (не військовослужбовцям і тим, які не мають звань рядового і начальницького складу), які мають кваліфікацію судового експерта, посадові оклади встановлюються у розмірі не менше 10 розмірів прожиткового мінімуму, встановленого для працездатних осіб на 1 січня календарного року.

Зазначена норма мала б стати важливим кроком на шляху поліпшення матеріального забезпечення судового експерта. Водночас, Державним бюджетом на 2018 рік дію положення ст. 18 Закону щодо розміру посадових окладів судових експертів було зупинено на цей рік. З цього приводу можна висловити сподівання, що в Державному бюджеті на 2019 рік видатки на оплату праці судових у межах посадових окладів, визначених ст. 18 Закону, будуть підкріплені відповідними фінансовими можливостями.

Таким чином можна констатувати, що нормативно-правовому регулюванню судово-експертної діяльності на сучасному етапі притаманні окремі прогалини та недоліки, наявність яких не сприяє повноцінному забезпеченню гарантій незалежності судового експерта та правильності його висновку. Подібна ситуація потребує невідкладного вирішення, зважаючи на особливу роль судово-експертної діяльності в контексті проведення судової реформи.

Перелік посилань

1. Гончаренко В. Г. Організаційні та правові проблеми судової експертизи в Україні // Часопис Академії адвокатури України. 2011. № 1 (10). С. 1–5.
2. Гора І. В. Комплексна судова експертиза в аспекті дослідження міжгалузевго інституту судових експертів в судочинстві України // Вісник Академії адвокатури України. 2014. Т. 11, № 3. С. 145–153.
3. Конституція України: від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР // База даних «Законодавство України». URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr> (дата звернення: 07.06.2018).
4. Про судову експертизу: закон України від 25 лютого 1994 року № 4038-XII // База даних «Законодавство України». URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4038-12> (дата звернення: 07.06.2018).
5. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2011 року № 2341-III // База даних «Законодавство України». URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 07.06.2018).
6. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI // База даних «Законодавство України». URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 07.06.2018).

ПРОБЛЕМНЫЕ АСПЕКТЫ ЗАКОНОДАТЕЛЬНОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ ГАРАНТИЙ НЕЗАВИСИМОСТИ СУДЕБНОГО ЭКСПЕРТА

Н. В. Нестор

В статье анализируются нормы действующего законодательства, которые определяют гарантии независимости судебного эксперта и правильности его заключения. Установлено, что отдельные гарантии не имеют достаточного

практического наполнения. Отмечается, что статья 386 Уголовного кодекса Украины не предусматривает наступления уголовной ответственности за все возможные случаи противоправного воздействия на эксперта.

Также констатируется проблема необоснованного вмешательства в деятельность судебного эксперта со стороны следствия во время досудебного расследования, что негативно влияет на независимость такого лица.

Акцентируется внимание на важности создания необходимых условий для деятельности судебного эксперта, его материального и социального обеспечения.

Сформулированы предложения об изменении положений Уголовного кодекса Украины и Уголовного процессуального кодекса Украины с целью устранения выявленных пробелов и недостатков законодательного регулирования.

PROBLEMATIC ISSUES OF LEGISLATIVE GUARANTEES OF INDEPENDENCE OF THE FORENSIC EXPERT

N. Nestor

The article analyzes the norms of the current legislation, which determine the guarantees of independence of the forensic expert and the correctness of his conclusion. It has been established that some guarantees do not have sufficient practical content. It is noted that Article 386 of the Criminal Code of Ukraine does not provide for criminal liability for all possible cases of unlawful interference in the work of the expert.

There is also a problem of unreasonable interference in the activities of the forensic expert from the investigation during the pre-trial investigation, which negatively affects the independence of such a person.

Attention is focused on the importance of creating the necessary conditions for the activities of the forensic expert, his material and social security.

Proposals were made to amend the provisions of the Criminal Code of Ukraine and the Criminal Procedure Code of Ukraine in order to eliminate the identified gaps and deficiencies in legislative regulation.